

بررسی جایگاه هواپیمای بدون سرنشین (پهپادها) در صیانت از حقوق بشر

محمد یوسفی جویباری،^۱ محمد قربانی گلشن آباد،^۲ سید محسن سجادی^۳

پذیرش مقاله: 1399/11/03

دریافت مقاله: 1399/10/22

چکیده

از آغاز به‌کارگیری پهپادها در مأموریت‌های شناسایی و نظارتی، تا استفاده از آنها به‌عنوان وسایل حمل موشک در عملیات‌های نظامی، دیدگاه‌های متفاوتی نسبت به استفاده و به‌کارگیری آنها وجود داشته است و عده‌ای در پی توجیه به‌کارگیری یا نقد استفاده از آن برآمده‌اند. هدف مقاله این است که به بررسی این موضوع در استفاده یا عدم استفاده از پهپادها ذیل دلایل حقوق بشری بپردازد و در پی بیان این واقعیت است که استفاده از پهپاد به دلایل حقوق بشری قابل توجیه و امکان‌پذیر است. با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی در مقاله حاضر نشان داده خواهد شد که پهپادها صرفاً به نقض حقوق بشر اقدام نکرده‌اند، بلکه در مواردی به حمایت و حفاظت از حقوق بشر دست زده‌اند و این نشان می‌دهد پهپاد وسیله‌ای صرفاً جنگی نیست، بلکه ابزاری است که می‌تواند توسط دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی دولتی و غیردولتی در خدمت اهداف جنگی و ضد حقوق بشر یا در جهت حمایت از حقوق بشر مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: پهپاد، هواپیمای بدون سرنشین، حقوق بشر بین‌الملل، حقوق بین‌الملل بشردوستانه، شورای حقوق بشر.

1. استادیار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز، ایران، تبریز/

yousefjouybari@iaut.ac.ir (نویسنده مسئول)

2. استادیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

3. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد دیپلماسی حقوق بشر و صلح و امنیت، دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه

مقدمه

تاریخچه استفاده از پهپادها^۱ به اواخر جنگ جهانی دوم برمی‌گردد. آلمان نازی از V.1 و V.2 استفاده می‌کرد که نخستین نوع از موشک‌های کروز^۲ محسوب می‌شد و در عمل تنها سامانه هوایماید بدون سرنشین به حساب می‌آمد که به طور گسترده تولید می‌شد (شکوهی، 1392: 51). استفاده از پهپادهای نظارتی^۳ و شناسایی^۴ به دهه‌های 60 و 70 میلادی برمی‌گردد. در دهه‌های 80 و 90 میلادی از آن‌ها برای اهداف جنگی و نظامی ذیل عنوان هوایمادهای جنگی و قاتل^۵ استفاده شد.^۶

در سال 1996 وزارت دفاع ایالات متحده در مأموریتی نیروی هوایی کشور را موظف به عملیاتی کردن نخستین پهپاد مسلح^۷ کرد (Wuschka, 2011: 892). جدی‌ترین استفاده از پهپادهای

1. پرنده هدایت‌پذیر از دور. معادل این واژه فارسی واژگانی وجود دارند که در متون عمومی بیشتر با عنوان Drone از آن‌ها یاد می‌شود، اما در متون حقوقی و فنی معادل‌سازی‌هایی وجود دارد که اگرچه در نگاه نخست شبیه به نظر می‌رسند، ولی تفاوت‌های ریز فنی و زبانی دارند؛ برای مثال: Unmanned Aerial Vehicle (UAV) و یا UAS. UAVS, RPAV, RPA, PA, UCAV و ACV. در این متن پهپاد معادل UAVs قرار داده شده است تا شامل هر دو نوع شناسایی و جنگی آن شود.

2. Cruise Missile

3. Surveillance Drones

4. Reconnaissance Platform

5. Killer Drone

6. جدیدترین و قابل‌استنادترین تعریف از پهپادها در گزارش مربوط به پهپادها که به کمیته اول ملل متحد ارائه شده آمده است. بر این اساس، «یک وسیله نقلیه بدون سرنشین هوایی، یک هوایماید بدون وجود خلبان داخل آن است؛ از این رو وسایل نقلیه بدون سرنشین هوایی جزئی از سیستم بدون سرنشین هوایی است، زیرا این سیستم خود از یک هوایماید بدون خلبان و عناصر مرتبط با آن شکل گرفته است» (United Nations 1st Committee of the General Assembly, 2018: 6). پهپاد نام اختصاری «پرنده هدایت‌پذیر از دور» است که امروزه به شکل گسترده‌ای در مورد هر نوع پرنده برنامه‌پذیر بی‌سرنشین یا همان «پرنده بدون سرنشین» به کار می‌رود، قابلیت هدایت از دور دارد و برای اهداف متنوع نظامی و غیرنظامی طراحی و ساخته شده است (حبیبی، 1393: 1).

در مورد واژه‌شناسی پهپاد باید توجه داشت واژه «Drone» (به معنای وزوزکردن) بیشتر در محافل عمومی و روزنامه‌نگاری به کار گرفته می‌شود که با مخالفت متخصصان این زمینه مواجه شده است و واژه‌های جایگزینی ارائه داده‌اند (abc.net.au). برای مثال سازمان دفاعی امریکا (DoD)، از واژه «UAS» استفاده می‌کند تا منعکس‌کننده این واقعیت باشد که پهپاد دارای سیستم‌های پیچیده‌ای چون ایستگاه‌های زمینی و عناصر دیگری در کنار صرفاً وسیله نقلیه هوایی بودن است (the uav.com).

7. Predator drone

حامل موشک‌های کروز در عملیات‌های نظامی، به بعد از سال 2001 و استفاده از پهپادهای رزمی توسط امریکا در خاک افغانستان و به‌ویژه پاکستان مربوط می‌شود. از همان زمان است که بحث استفاده از پهپادها در دستور کار فعالان حقوق بشری قرار گرفته است و دنبال محدودکردن یا به عبارت دقیق‌تر سامان‌دادن استفاده از پهپادها در منطقه جنگی هستند.

از دلایل توجه به پهپادها در مقام مقایسه با هواپیماهای نظامی دارای خلبان، پایین‌بودن هزینه‌های ساخت و به‌کارگیری آن، وزن کم و جثه کوچک نسبت به هواپیمای جنگنده، چندمأموریتی‌بودن، قابلیت مانور بالا و امکان استفاده در تمام شرایط آب‌وهوایی است (شکوهی، 1392: 74)؛ به همین دلیل، توجه سازمان‌های حقوق بشری به استفاده از این وسیله برای نظارت بر حقوق بشر و حمایت از آن افزایش یافته است.

هدف پژوهش حاضر این است که نشان دهد استفاده از پهپادها صرفاً در مناطق عملیاتی و آن هم محدود به نوع خاصی از پهپادهای جنگی نیست، بلکه استفاده از پهپادها چه از نوع جاسوسی و شناسایی و چه از نوع جنگی¹، مورد توجه این تحقیق است که هم می‌تواند در جهت نقض حقوق بشر و هم در جهت حمایت از آن باشد. همچنین به مواردی چون حق آزادی دسترسی به اینترنت و شنود مکالمات تلفنی توسط پلیس از طریق پهپادها پرداخته خواهد شد.

پرسشی که این پژوهش در پی پاسخ به آن برآمده این است که چه رابطه‌ای بین پهپاد و حقوق بشر وجود دارد؟ فرضیه این‌گونه مطرح می‌شود: این رابطه بستگی به نوع استفاده از «ابزار»² تحت عنوان «پهپاد» دارد؛ یعنی این رابطه در راستای اهداف دوگانه³ استفاده از پهپاد به‌عنوان عاملی در حمایت⁴ و ترویج⁵ حقوق بشر و عامل خشنونت⁶ و نقض حقوق بشر توضیح داده می‌شود.

1. Uninhabited [Unmanned] Combat Aerial Vehicles (UCAVs)

2. پیش‌فرض پژوهش این است که پهپاد ابزاری برای حمل (payload) وسایل و ادوات جنگی و شناسایی است و نه خود به‌مثابه وسیله‌ای جنگی (خرمی، 1394: 52).

3. Dual-purpose
4. Protection
5. Promotion
6. Violation

1. قواعد حاکم بر پهپاد¹ و حقوق بین الملل

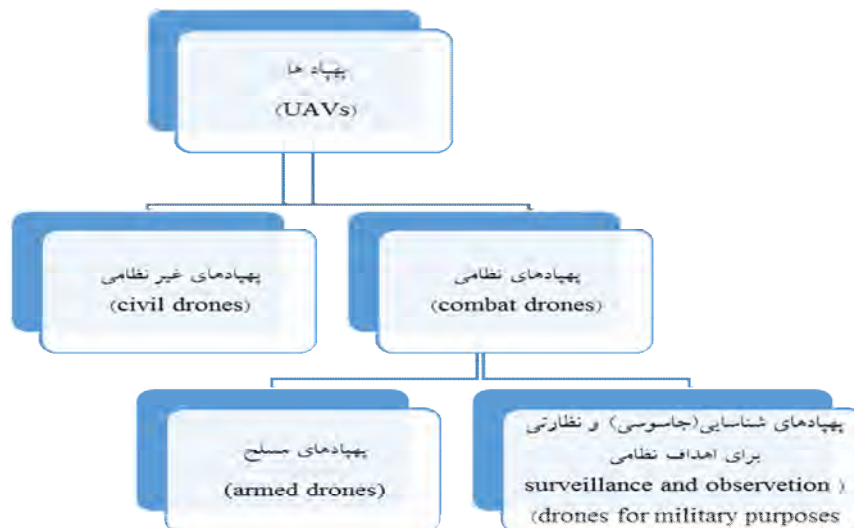
قواعدی را که بر پهپادها حاکم هستند، می‌توان در سه زمینه شناسایی کرد: حقوق بین‌الملل هوایی و معاهده شیکاگو، قواعد بشردوستانه و حقوق مخاصمات مسلحانه و قواعد رژیم‌های چندجانبه کنترل صادرات.

در این راستا حقوق بین‌الملل بشردوستانه شامل قوانین و اصولی است که در پی محدودکردن اثرات درگیری مسلحانه با حفاظت از غیرنظامیان و نیز توقف توابع آن است؛ اصولی همچون اصل تفکیک که در پی حفاظت از غیرنظامیان است، مادامی که شرکت مستقیم در عملیات نظامی نداشته باشند (Alley, 2013: 18). از دیدگاه حقوق بین‌الملل بشردوستانه² نیز می‌توان قواعد محدودکننده کاربرد چنین فناوری‌های نوینی را شناسایی و مشخص کرد (Wuschka, 2011: 892). اگرچه هنوز برخی بر این عقیده‌اند که هیچ مقررات بین‌المللی قابل‌اجرایی در زمینه پهپادها وجود ندارد؛ اما خود معترف‌اند که قوانینی همچون کنوانسیون شیکاگو و حقوق بشردوستانه گام‌های مؤثری در جهت تنظیم مقررات استفاده از پهپادها برداشته‌اند. ضمن اینکه براساس ماده (1) مسئولیت دولتی، هر عمل متخلفانه بین‌المللی مستلزم مسئولیت دولت است و با توجه به چالش‌های قانونی ناشی از عملیات پهپادها، مسئولیت دولتی در آن نهفته است (Abeyratne, 2010: 172). نکته مهم در این رابطه بحث بر سر نحوه استفاده از آن توسط بازیگران دولتی و استفاده بالقوه بازیگران غیردولتی است. در اینجا به تفکیک بین پهپادهای نظامی و غیرنظامی و همچنین پهپادهای نظامی مسلح و جاسوسی و نظارتی می‌پردازیم که در نمودار زیر شرح داده شده‌اند.

1. پهپادها ممکن است به سه طریق قابل‌استفاده باشند: الف) پهپادهای خودکار که برنامه‌ریزی شده عملیات انجام می‌دهند؛ ب) پهپادهای مجهز به هوش مصنوعی (هدایت هوشمند) و بدون برنامه‌ریزی اولیه که با استفاده از حسگرهای موجود بدون دخالت عامل انسانی، اهداف خود را شناسایی کرده و مأموریت انجام می‌دهند؛ ج) پهپادهایی که توسط اپراتورهای زمینی و در برخی مواقع از طریق ماهواره‌ها توسط کاربران هدایت می‌شوند (شکوئی، 1392: 58).

2. International Humanitarian Law (IHL)

نمودار شماره ۱. انواع پهپادهای نظامی و غیرنظامی

در استفاده از پهپادها قواعد حقوق بشر و حقوق بشردوستانه^۱ و اصولی چون اصل تمایز (تفکیک)^۲ نظامیان و غیرنظامیان و اصل تناسب^۳ حاکم است.

در حقوق بین‌الملل، کشتن دشمن در مخاصمات مسلحانه^۴ تنها زمانی قانونی است که تحت اصول حقوق بشردوستانه یا حقوق جنگ^۵ باشد. پس در این صورت ابتدا باید وضعیت جنگی در مورد پهپاد محقق و اثبات شود تا پس از آن به اصول حقوق بشردوستانه استناد شود. شاید یکی از اصولی که استفاده عمده از نیروی نظامی را برای کشتن دشمن در مخاصمات مسلحانه قانونمند می‌کند، اصل تمایز باشد. براساس این اصل، در درگیری نظامی، نیروهای مسلح اهداف مشروع تلقی می‌شوند اما آتش‌گشودن بر کسانی که در عملیات نظامی درگیر نیستند، قانونی نخواهد بود. بر این اساس، اگر پهپاد بتواند اصل تمایز را در نظر گرفته و اهداف و افراد نظامی را مورد حمله قرار دهد، براساس این اصل، ابزاری قانونی تلقی می‌شود. کمیته بین‌المللی صلیب سرخ^۶ در روشن کردن این اصل در درگیری با تروریست‌ها بیان می‌دارد ایجاد «لیست قتل»^۷ و «حمله‌های مشخص»^۱ برای

1. International humanitarian law (IHL)
2. the Principle of Distinction
3. Proportionality
4. Armed Conflict
5. Jus in bello or Law of Armed Conflict
6. The International Committee of the Red Cross (ICRC)
7. Kill Lists

اعضای سازمان مسلحی که تابع مبارزه مستمر هستند، غیرقانونی نیست اما کشتن مبلغان آن‌ها که در درگیری‌ها حضور مستمر و مستقیم ندارند، طبق حقوق بشردوستانه بین‌المللی مجاز نیست (Millson & Herman, 2015: 1-4).

با توجه به اینکه پهپادها هواپیمای بدون سرنشین محسوب می‌شوند، می‌توانند اصول حقوق بین‌الملل بشردوستانه را برآورده سازند و همیشه مورد سوءاستفاده قرار نمی‌گیرند (Završnik, 2016: 11). همچنین پهپاد به معنای دقیق کلمه یک سلاح نیست بلکه در درجه اول، سیستم انتقال سلاح است؛ از این رو در ذات پهپادها نقض قوانین بین‌المللی همچون حقوق بشردوستانه بین‌الملل نیست، بلکه سوءاستفاده و به عبارتی استفاده نادرست از این فناوری نوین شرایط غیرقانونی خواندن استفاده از آن را فراهم می‌کند.

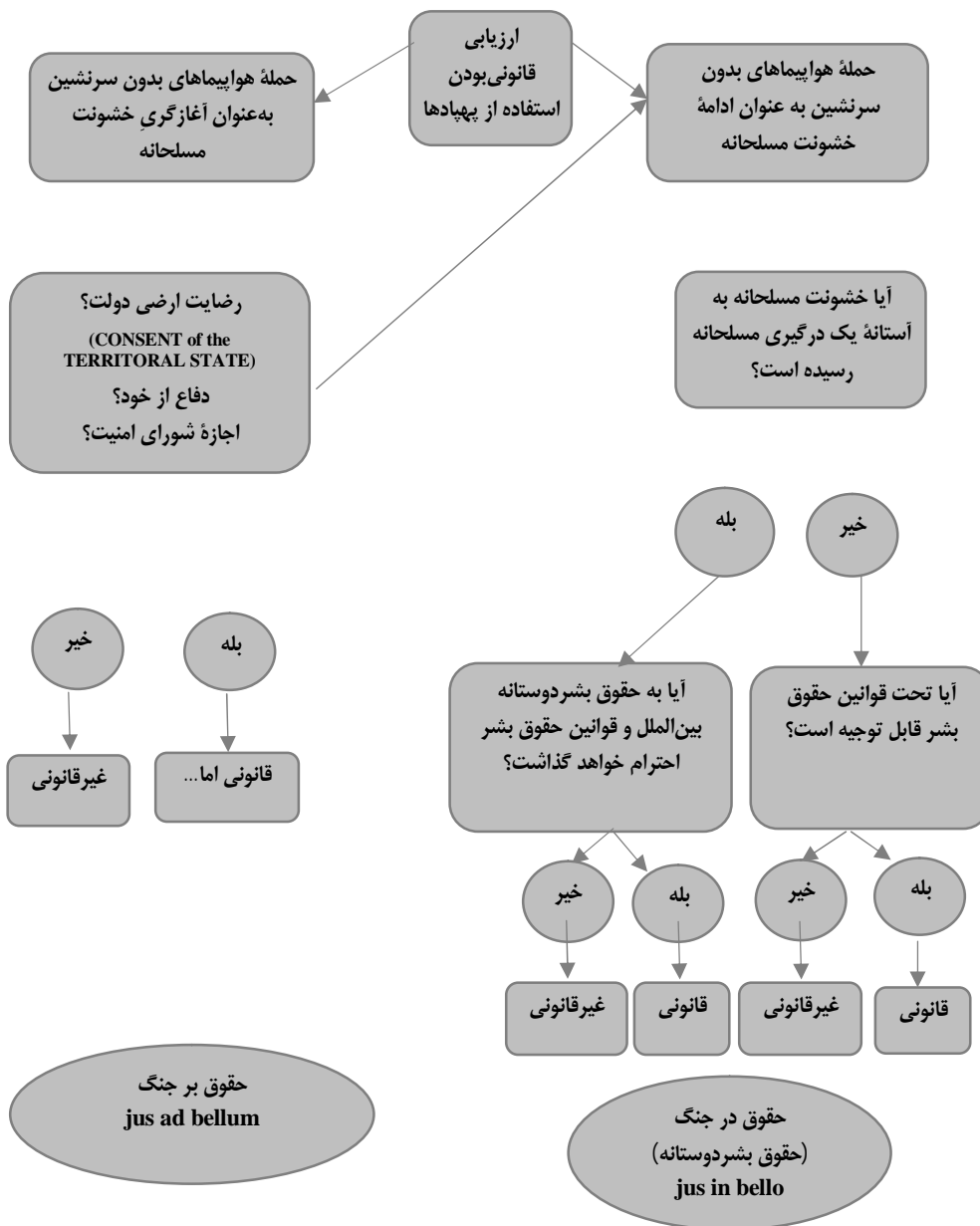
بدین ترتیب می‌توان گفت پهپاد سیستم سلاح‌های غیرقانونی نیست بلکه از دید برخی محققان، پهپادها قادر به پاسخ‌گویی به خواسته‌های حقوق بشری و حقوق بشردوستانه بین‌الملل همچون اصول ضرورت، تمایز، تناسب، احتیاط و منع رنج بی‌هوده هستند (Groof, 2016: 136). ضمن اینکه طبق حقوق حاکم بر جنگ، در صورت وجود اصول و شرایط چهارگانه ضرورت، تمایز، تناسب و انسانیت^۲، کشتن دارای توجیه قانونی است (Abeyratne, 2015: 76)؛ بنابراین می‌توان گفت پهپادها با الزامات حقوق مخاصمات مسلحانه در مورد رعایت اصول تفکیک و تناسب تطابق کامل دارند. ضمن اینکه این پرنده‌ها همچنان تحت نظارت حقوق بین‌الملل مخاصمات مسلحانه قرار دارند و چنانچه به‌کارگیری آن‌ها منجر به نقض قواعد حقوق مخاصمات مسلحانه نشود، منعی در به‌کارگیری‌شان وجود ندارد (حسینی و یزدان‌نجات، 1392: 226).

در این رابطه باید گفت، در ابتدایی‌ترین سطح، قانون قابل اجرا در مخاصمات مسلحانه شامل چهار بند است: (1) تمایز بین اهداف نظامی و غیرنظامی؛ (2) ضرورت نظامی؛ (3) تناسب؛ (4) اقدامات احتیاطی در حمله. باید توجه شود که در درگیری‌های مسلحانه، حقوق بین‌الملل بشردوستانه با استفاده از هواپیماهای بدون سرنشین قابلیت پیاده‌سازی و اجرا دارد (Lang, 2015: 17).

شاید بتوان قانونی بودن استفاده از پهپادهای مسلح را در شکل زیر نشان داد:

1. Signature Strikes
2. Humanity

نمودار شماره ۲. ارزیابی قانونی بودن یا غیرقانونی بودن فعالیت پهپادها

Ref: Groof, 2016: 140.

2. پهپاد و حقوق بشر

2-1. پهپاد به مثابه عاملی در جهت نقض حقوق بشر

بیشترین بررسی‌ها از رابطه بین پهپادها و حقوق بشر، بررسی چگونگی نقض حقوق بشر توسط پهپادهاست. در زمینه استفاده از پهپادها به عنوان عاملی برای نقض حقوق بشر، گزارش‌هایی¹ توسط گزارشگر ویژه در امور حمایت و ترویج حقوق بشر، بن امرسون² به شورای حقوق بشر تقدیم شده است. همچنین گزارشی توسط کریستف هینز³، گزارشگر ویژه امور اعدام‌های خودسرانه به مجمع عمومی ارائه شده است.⁴ مورد دیگر هم شکایت پاکستان به شورای حقوق بشر بوده است. وجه مشترک تمام این موارد بررسی تأثیر حملات پهپادهای امریکایی است.

در پی درخواست پاکستان⁵ و دو عضو دائم شورای امنیت از شورای حقوق بشر ملل متحد، شورای حقوق بشر به ایجاد کارگروهی برای بررسی وضعیت استفاده از پهپاد در عملیات ضد تروریستی در سال 2013 اقدام کرد. در همان سال بن امرسون گزارشگر ویژه، در گزارش اولیه خود به مجمع عمومی ملل متحد به شماره A/68/389 در 18 سپتامبر 2013، استفاده قانونی از پهپادها را به چالش کشید و قتل‌هایی را که توسط پهپادها صورت گرفته بود، نقض حقوق بشر دانست. نکته جالب این گزارش این است که بن امرسون، فقدان شفافیت را عاملی برای ایجاد شکاف بین پاسخ‌گویی در مورد این قتل‌ها توسط ایالات متحده دانسته است. وی معتقد است این امر تأثیری منفی بر توانایی قربانیان حقوق بشر [توسط حملات پهپادهای امریکایی] برای جبران ایجاد می‌کند. وی سکوت در برابر استفاده و کاربرد از پهپادها را خطرناک دانسته است و بیان می‌دارد این سکوت ممکن است تفسیر به رضایت شود (A/68/389, 2013).

در گزارش نهایی بن امرسون به شماره A/HRC/25/59 در تاریخ چهارم فوریه 2014، وی در

1. 1-A/HRC/22/52, 1 March 2013

1. A/HRC/25/59, 4 February 2014

2. Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism, Ben Emmerson

3. Christof Heyns

4. A/HRC/23/47, Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions

5. آصف علی زرداری، نماینده پاکستان در سازمان ملل، در 25 سپتامبر 2013 بیان داشت «حملات پهپادها و تلفات غیرنظامیان در خاک ما باعث پیچیده‌تر شدن نبرد برای این مبارزه شده است» (Andrei AKULOV, 2012: <http://www.strategic-culture.org>).

پی بیان راه‌حل‌های قانونی استفاده از پهپادها «تحت قوانین حقوق بشر بین‌الملل، حقوق بشردوستانه بین‌الملل و حقوق مخاصمات مسلحانه» است. این دو گزارش همراه با گزارش هینز سبب شد شورای حقوق بشر طی قطعنامه‌ای در 24 مارس 2014، از اعضا درخواست کند برای مقابله با تروریسم از طریق ابزاری همچون پهپاد، مطابق با تعهدات خود تحت قوانین بین‌المللی از جمله منشور ملل متحد، حقوق بشر بین‌الملل و حقوق بین‌الملل بشردوستانه به‌ویژه اصل تناسب و تمایز گام برداشته و به این اصول توجه داشته باشند.

در گزارش اولیه بن امرسون در سال 2013، وی لیست فعالیت‌های خود را از 3 آوریل 2012 تا 9 ژانویه 2013 بیان می‌کند. در فصل سوم این گزارش، مجموعه‌ای از اصول به منظور تأمین امنیت حقیقت‌یابی و اصل پاسخ‌گویی برای نقض فاحش و سیستماتیک حقوق بشر در حین مبارزه با تروریسم بیان شده و توصیه‌هایی به دولت‌ها ارائه شده است (Emmerson, 2013: 2).

در گزارش بعدی این گزارشگر ویژه در سال 2014، استفاده از پهپادها در عملیات‌های برون‌مرزی ضد تروریستی مورد بررسی قرار گرفته و به این نکته توجه شده است که استفاده از پهپادها سبب تلفات نامتناسب به غیرنظامیان شده است. این گزارش که در 75 پاراگراف تنظیم شده است، در پاراگراف‌های 21-74 به تأثیر پهپادها بر غیرنظامیان پرداخته است که خود شامل مقدمه (21-24)، تحولات اخیر (25-31)، تجزیه و تحلیل نمونه‌هایی از حملات پهپادی [در کشورهای چون پاکستان و یمن] (32-69)، تلاش برای دستیابی به اجماع در اصول حقوقی قابل اجرا در این زمینه (70-74) و نتیجه‌گیری و پیشنهادها (75) می‌شود (Emmerson, 2014).

در رابطه با استفاده از پهپاد در جهت نقض حقوق بشر می‌توان به اقدامات رژیم صهیونیستی اشاره داشت. آمار حملات هواپیماهای بدون سرنشین رژیم صهیونیستی در این زمینه بسیار بد و ناامیدکننده است؛ به طوری که اغلب سازمان‌های حقوق بشری بارها به حملات کور این پهپادها علیه غیرنظامیان اعتراض کرده‌اند. از سال 2006 تاکنون بیشترین حملات پهپادی این رژیم در مزارع و علیه زنان و کودکان و کشاورزان بوده است نه گروه‌های شبه‌نظامی مورد ادعایشان. براساس گزارش‌های موجود با قاطعیت می‌توان نتیجه گرفت رژیم صهیونیستی در کاربرد پهپادها نه اصول حقوق بشر بین‌الملل و نه اصول حقوق بین‌الملل بشردوستانه همچون اصل ضرورت و تفکیک و تمایز را رعایت نکرده است و از ناقضان قطعی اصول حقوق بشردوستانه به شمار می‌آید.

در این راستا «از نظر رژیم صهیونیستی، همه غیرنظامیان در نوار غزه، مبارزان بالقوه هستند و به همین دلیل از منظرنانی به شمار می‌روند» که باید حملات پهبادی علیه آن‌ها صورت گیرد. طبق آمارهای موجود، در حملات 23 روزه علیه غزه بین دسامبر 2008 تا ژانویه 2009، در مجموع 42 حمله توسط هواپیماهای بدون سرنشین اسرائیلی صورت گرفته است که طی آن 87 غیرنظامی شامل 29 نفر کودک، مورد حمله مستقیم پهبادها قرار گرفته و زخمی شده‌اند. همچنین استفاده از پهباد در سال 2012 توسط این رژیم به کشته شدن 36 غیرنظامی انجامید؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت بیشتر قربانیان حملات هواپیماهای بدون سرنشین که توسط رژیم صهیونیستی انجام می‌گیرد، غیرنظامیان هستند. همچنین این شواهد نشان می‌دهد ادعای این رژیم در هدف قراردادن سئیزه‌جویان و شبه‌نظامیان، بی‌اساس است (Abu Saif, 2014: 25-27).

براساس حقوق بین‌الملل بشردوستانه باید بین رزمنده و غیرنظامی تفکیک قائل شد و تنها زمانی می‌توان بر یک غیرنظامی آتش گشود که مشارکت فعال در جنگ داشته باشد و سلاح حمل کند. این در حالی است که فلسطینی‌های مورد حمله پهبادی هیچ اسلحه‌ای نداشته و مشارکت فعال در جنگ برای آنان صادق نیست. البته حتی اگر رزمنده هم باشند، قانونی نیست که آن‌ها را به محض دستگیری کشت بلکه باید محافظت شوند. با مجموع استدلال‌های یادشده نتیجه‌گیری می‌شود استفاده از هواپیماهای بدون سرنشین نقض عدالت بین‌المللی و حقوق بین‌الملل است و نباید این اقدام توسط رژیم صهیونیستی علیه مردم بی‌دفاع و غیرنظامی غزه صورت گیرد (Abu Saif, 2014: 31).

نقض حقوق بشر توسط پهبادها صرفاً به حقوق اولیه مانند حق حیات محدود نمی‌شود؛ بلکه نقض دیگر اصول حقوق بشر نیز توسط این پرنده‌های بدون سرنشین صورت می‌گیرد. برای مثال، رژیم صهیونیستی با استفاده از پرواز مداوم پهبادها بر سر مردم فلسطین در نوار غزه، سبب اختلال‌های رادیویی شده و دسترسی مردم را به تلویزیون، رادیو و ماهواره با اشکال مواجه می‌کند و این عاملی می‌شود تا با دنیای خارج ارتباط نداشته باشند و به صورت جزیره‌ای زندگی کنند. شاید این یکی از آشکارترین حقوق نقض شده توسط پهبادها به شمار آید. قتل عام غیرنظامیان، تخریب اموال بدون ضرورت نظامی و حمله به محل‌های عمومی همه نشان از نقض حقوق بشر دارد.

در نهایت باید گفت نقض حقوق بشر از اهمیت این فناوری نمی‌کاهد زیرا آثار مثبت و پیامدهای

مهمی در جهت حمایت از حقوق بشر دارد.

2-2. پهپاد به مثابه عاملی در جهت حمایت از حقوق بشر

از شایع‌ترین و پُرکاربردترین استفاده‌ها در بحث‌های بشردوستانه، استفاده از پهپادها در مسئولیت‌های بشردوستانه برای جمع‌آوری اطلاعات است. شاید این پرسش مطرح شود که چرا از ماهواره‌ها در این زمینه کمک گرفته نمی‌شود؟ حقیقت این است که استفاده از پهپادها در جمع‌آوری اطلاعات به‌طورکلی و جمع‌آوری اطلاعات برای مسئولیت‌های بشردوستانه به‌طورخاص خاص، آسان‌تر، سریع‌تر، با دقت و جزئیات بیشتر و با هزینه کمتر نسبت به تصاویر ماهواره‌ای است. تجزیه و تحلیل داده‌ها و تصاویر نیز با سهولت بیشتری امکان‌پذیر است. همچنین با استفاده از پهپادها توسط تیم‌های جست‌وجو و نجات، می‌توان با اسکن کردن داخل ساختمان، بازماندگان فاجعه را شناسایی کرد و در مدت زمان کمتری به کمک‌شان شتافت (OCHA Policy and Studies Series, 2014: 5, 6). علاوه بر مطالب ارائه‌شده باید این نکته مهم را افزود که در سه مورد زیر استفاده از پهپادها نسبت به ماهواره‌ها مناسب‌تر است:

1. با استفاده از پهپادها می‌توان تصاویر با وضوح بالاتر و کیفیت بهتری را نسبت به برخی ماهواره‌ها آن هم در کمترین زمان ممکن به دست داد؛
  2. هواپیماهای بدون سرنشین نسبتاً ارزان‌قیمت‌تر از ماهواره‌ها هستند و سازمان‌های حقوق بشری توانایی تأمین مالی آن را دارند. همچنین نیاز به تقاضا از دولت برای کمک یا در مدار قراردادن ماهواره ندارند که خود عاملی در تضمین استقلال نسبی سازمان‌های نظارتی است؛
  3. اگرچه پوشش تصاویر ماهواره‌ای هنوز ابزار باارزشی است، اما تصاویر ماهواره‌ای با مشکل عمده‌ای روبه‌رو هستند: ابرها. هنوز در مناطقی از جهان چون کنگو و اندونزی به دلیل وجود ابرهای بسیار، پهپادها مأموریت‌های مفیدتری انجام می‌دهند (Kakaes et. al, 2015: 75-77).
- یکی دیگر از کاربردهای پهپاد در حمایت از حقوق بشر، استفاده از هواپیماهای بدون سرنشین برای نظارت بر حقوق بشر و رصد جنایات جنگی همچون نسل‌کشی است. در این زمینه، پهپاد وظایفی همچون نظارت بر گروه‌های مسلح و مستندسازی شواهد جنایات جنگی را بر عهده دارد (OCHA Policy and Studies Series, 2014: 11). البته استفاده از همین ابزار هم خطرهای خود را دارد، زیرا ممکن است نهادهای بشردوستانه متهم به جاسوسی از نظامیان درگیر در مخاصمه و حتی تضعیف بی‌طرفی شوند.

در ادامه به نقش پهپادهای نظارتی و استفاده‌کنندگان آن شامل دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی دولتی و غیردولتی در جهت حمایت از حقوق بشر می‌پردازیم.

2-3. استفاده‌کنندگان از پهپادهای نظارتی

2-3-1. دولت‌ها

دولت‌ها برای نظارت بر مرزها و کنترل ترافیک دریایی از پهپادها استفاده می‌کنند. برای مثال، استفاده آمریکا از پهپادهای نظارتی برای کنترل و نظارت بر مرزهایش با مکزیک و یا نظارت بر اقیانوس هند به منظور جلوگیری از به‌دام‌افتادن کشتی‌هایش توسط دزدان دریایی، و نیز استفاده رژیم صهیونیستی از پهپادهای نظارتی و نه جاسوسی برای کنترل مرزهای مشترک با لبنان، صحرای سینا و نوار غزه از جمله استفاده‌های دولتی از پهپادهای نظارتی است.

در این موارد بیشتر از پهپادهایی با مداومت پروازی بالا و حتی‌الامکان ارتباط ماهواره‌ای استفاده می‌شود تا هر لحظه بتوان اطلاعات را جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل کرد و در کمترین زمان واکنش مناسب نشان داد. البته دولت‌ها از پهپادهای نظارتی برای کنترل ترافیک شهرها و برخی اقدامات مدنی نیز استفاده می‌کنند، اما چون این موارد شامل اقدامات نظامی نمی‌شود توضیح‌شان مقاله جداگانه‌ای را می‌طلبد.

2-3-2. سازمان‌های بین‌المللی

از دیگر استفاده‌کنندگان از پهپادهای نظارتی برای جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها، سازمان‌های بین‌المللی هستند. این سازمان‌ها با استفاده از پهپادهای نظارتی در راستای مأموریت‌شان، امکان موفقیت را بالا برده و ضمن کمک به انجام بهتر مأموریت، جان اعضایشان را تا حد امکان حفظ می‌کنند. سازمان‌های بین‌المللی را می‌توان به دو دسته امنیتی و بشردوستانه تقسیم کرد:

1. سازمان‌های امنیتی: مانند سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) هنگام استفاده از پهپادهای نظارتی در افغانستان، کوزوو و یوگسلاوی سابق، و سازمان امنیت و همکاری اروپا هنگام استفاده از پهپادهای نظارتی برای کنترل بر مرزهای شرق اوکراین، جزء سازمان‌های امنیتی استفاده‌کننده از پهپادهای نظامی و در اینجا هواپیماهای بدون سرنشین نظارتی هستند؛

2. سازمان‌های غیرامنیتی و بشردوستانه¹ مانند استفاده سازمان ملل متحد از پهپادهای نظارتی در عملیات‌های حفظ صلح و توسط نیروهای حافظ صلح، استفاده صلیب سرخ از پهپادهای نظارتی در زمان جنگ برای کمک به غیرنظامیان، و استفاده از پهپادهای نظارتی در اوگاندا. با این توضیحات از هرکدام از سازمان‌های امنیتی و بشردوستانه یک مورد را اشاره و به چگونگی استفاده از پهپادهای نظارتی توسط این سازمان‌ها خواهیم پرداخت. البته به این نکته باید توجه شود که نهادهای حقوق بشری همچون عفو بین‌الملل و دیده‌بان حقوق بشر نیز به استفاده از پهپادها برای نظارت بر حقوق بشر و حمایت از آن ابراز تمایل کرده‌اند. برای مثال، مؤسسه آموزشی و پرورشی ملل متحد (یونیتار)² نخستین بار در زلزله هائیتی از پهپاد استفاده کرد (Kakaes et. al, 2015: 57).

2-3-3. سازمان ملل متحد

سازمان ملل متحد در راستای حمایت از حقوق بشر از پهپادها استفاده می‌کند. نمونه‌های موفق این اقدام در مأموریت‌های صلح‌بانی و حفظ صلح در منطقه مالی و کنگو است. اگرچه ملل متحد در دهه‌های گذشته نیز از پهپادهای نظارتی در صحرای سینا در 1956 و همچنین در یمن، لبنان و امریکای مرکزی استفاده کرده بود (Kakaes et. al, 2015: 72)، اما استفاده گسترده از این فناوری نوین در راستای حمایت از حقوق بشر و نظارت بر آن به دهه‌های اخیر به‌ویژه سه مأموریت مورد اشاره برمی‌گردد.

یکی از استدلال‌های ملل متحد در استفاده از پهپادها در عملیات‌های حفظ صلح همچون قبرس این است که این پهپادها با قدرت نظارتی خود ابزار مفیدی برای ردیابی گروه‌های شبه‌نظامی هستند و امکان محافظت از غیرنظامیان را به نحو بهتری فراهم می‌کنند؛ البته به شرط آنکه اطلاعات با سرعت جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد و دولت‌های محل مأموریت صلح‌بانان و نیروهای حافظ صلح با این اقدام مخالفت نکرده یا تأخیری ایجاد نکنند.

1. شاید واژه سازمان غیرامنیتی و حتی واژه بشردوستانه برای شناسایی چنین سازمان‌هایی غیردقیق به نظر بیاید، اما برای نزدیکی ذهن ناچار به استفاده از این واژه هستیم، زیرا به منظور نشان‌دادن تمایز میان سازمان‌هایی چون ملل متحد که کارکرد صرفاً امنیتی ندارد و تنها یکی از کارویژه‌های آن امنیتی است و کارویژه‌های غیرامنیتی فراوانی دارد، با سازمان‌هایی چون ناتو که تنها یک کارویژه برای خود تعریف کرده‌اند و آن کارویژه امنیتی است، باید معادل‌سازی می‌شد. نگارندگان معادل سازمان‌های امنیتی ناتو و امنیت و همکاری اروپا، واژه سازمان‌های بشردوستانه و غیرامنیتی را به کار برده‌اند.

2. UN Institute for Training and Research (UNITAR)

نخستین استفاده ملل متحد از پهپاد در عملیات حفظ صلح در هائیتی^۱ در سال 2007 و یک هواپیمای بدون سرنشین نظارتی بود. استفاده بعدی ملل متحد از هواپیماهای بدون سرنشین، در جمهوری دموکراتیک شرق کنگو و در عملیات حفظ صلح این سازمان با عنوان MONUSCO^۲ بود. مأموریت دیگری که ملل متحد از پهپادهای نظارتی استفاده کرد، مربوط به کشور چاد بین سالهای 2006 و 2009 بوده است. در مأموریت دیگری، صلح‌بانان هلندی با پهپادهای اسکن ایگل^۳ و راون^۴ در کشور مالی عملیات انجام دادند. همچنین در سال 2015 نیروهای حافظ صلح سوئدی مستقر در یکی از شهرهای مالی از سه پهپاد نظارتی استفاده کردند (Kakaes et. al, 2015: 72).

استفاده منظم از هواپیماهای بدون سرنشین به‌عنوان یک ناوگان پهپادی توسط ملل متحد به دسامبر 2013 برمی‌گردد. زمانی که ملل متحد پهپادها را با عنوان «مأموریت دارایی»^۵ در منطقه کنگو مستقر کرد. هواپیماهای بدون سرنشین ملل متحد در این مأموریت فالکو^۶ نامیده می‌شدند که ساخت ایتالیا بوده و توسط همان شرکت اداره می‌شد. مأموریت آن‌ها جمع‌آوری اطلاعات با هدف نظارت بر منطقه مورد نظر بود (Kakaes et. al, 2015: 88).

گفتنی است سازمان ملل متحد سالانه 13 میلیون دلار برای اجرای پهپادها و هواپیماهای بدون سرنشین پرداخت می‌کند (Kakaes et. al, 2015: 89) که در واقع منبعی اطلاعاتی است و همواره مورد استفاده قرار خواهد گرفت. در این رابطه در گزارش دسامبر 2014 توسط مسئول نیروهای حافظ صلح ملل متحد درباره این فناوری اظهار شده است: «سیستم‌های هوایی بدون سرنشین و پهپادها نه تنها یک منبع اطلاعاتی ضروری است و باید به‌عنوان بخشی از ابزارهای نیروهای حافظ صلح باقی بماند، بلکه استفاده از این فناوری باید بلافاصله گسترش یابد» که نشان از توجه خاص به این ابزار اساسی دارد (Kakaes et. al, 2015: 73)، زیرا این پهپادها به‌ویژه از نوع دست‌پرتاب، برای نیروهای ملل متحد در مکان‌های صعب‌العبور و مکان‌هایی که دید کافی ندارند مانند جنگل‌ها مفید بوده و به حفظ جان آن‌ها و بهبود عملکرد مأموریت آنان کمک می‌کند.

1. MINUSTAH: the Peacekeeping Force in Haiti

2. The French Acronym for “United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo”

3. Scan Eagle

4. Raven

5. Mission Asset

6. Falco

نکته نهایی اینکه استفاده از پهپادهای نظارتی در جهت رصد و حمایت از حقوق بشر توسط ملل متحد تنها مختص مأموریت‌های بیان‌شده نیست. یکی از تجربه‌های موفق این‌گونه مأموریت‌ها در جمع‌آوری داده و نظارت بر تقسیم امکانات و غذا بین غیرنظامیان و گردآوری تصاویر هوایی با وضوح بالا و حضور در منطقه جنگی در سریلانکا بود. گزارش این مأموریت در سال 2014، به کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد ارائه شده است (A/HRC/30/CRP. 2, 2015).

2-3-4. سازمان امنیت و همکاری اتحادیه اروپا

یکی دیگر از سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی که استفاده از پهپادها در انواع مختلف شناسایی، نظارتی و مسلح را در دستور کار خود قرار داده است و با جدیت برنامه‌هایی برای پیاده‌سازی آن دارد، سازمان امنیت و همکاری اروپا یا «OSCE» است.

یکی از مواردی که سازمان امنیت و همکاری اروپا از پهپادهای نظارتی استفاده کرد، قضیه اوکراین در سال 2014 و لزوم نظارت بر مرزهای شرقی این کشور است. زمانی که جدایی‌طلبان مورد حمایت روسیه با دولت این کشور وارد جنگ مسلحانه شده و با امضای توافق موقت مبنی بر آتش‌بس، سازمان امنیت و همکاری اروپا مأمور نظارت بر آتش‌بس و نظارت بر مرزها شد، قرار شد نظارت بر عهده ناوگانی چهارنفره از پهپادها زیر نظر فرماندهی این سازمان باشد. هزینه هرکدام از این بالگردهای بدون سرنشین، چهارصد هزار دلار بود (Kakaes et. al, 2015: 73).

از جمله مأموریت‌هایی که این پهپادها به انجام رساندند، تصویربرداری از تحرکات نظامی جدایی‌طلبان و تانک‌های در حال گشت‌زنی پس از حمله خمپاره‌ای به یکی از مناطق شهری بود که تحلیل‌های متفاوتی را به همراه آورد. همچنین هنگامی که ناظران قصد بازدید از روستایی را داشتند، به دلیل ناامن بودن منطقه از پهپاد استفاده کردند و متوجه شدند خانه‌های مسکونی غیرنظامیان در حملات شب گذشته سوخته شده است.

شاید انجام این اقدامات توسط چنین پرنده‌هایی در همان لحظه، کمکی به غیرنظامیان گرفتار در جنگ نکند، اما بی‌شک امکان استفاده از این تصاویر برای اقدامات بعدی و نیز میزان خسارت و حتی استفاده از این تصاویر در مجامع بین‌المللی شرایط را به نفع غیرنظامیان تغییر می‌دهد. حتی از نظر تصویربرداری جنگی نیز کار عکاسان جنگ را بسیار آسان‌تر می‌کند و می‌تواند به جای رفتن در دل خطر، از چنین پرنده‌هایی استفاده کنند.

برای اینکه آثار بشردوستانه استفاده از پهپادها بهتر بررسی شود، بین کاربردهای بشردوستانه توسط صلیب سرخ و سازمان ملل متحد تفکیک ایجاد می‌شود تا بتوان موارد استفاده هرکدام را در زمینه‌های بشردوستانه به شکل مناسب‌تری درک و دریافت کرد.

2-3-5. کاربردهای بشردوستانه پهپاد توسط صلیب سرخ

صلیب سرخ و سازمان‌های امدادی از پهپادها بیشتر در جهت امدادی کمک می‌گیرند؛ برای مثال در هنگام زلزله از پهپادها برای شناسایی منطقه و ارسال کمک‌های بشردوستانه همچون دارو و تغذیه استفاده می‌شود. شاید کاربرد دیگری از پهپادها به‌ویژه توسط صلیب سرخ که کمتر بدان اشاره می‌شود، استفاده برای نظارت بر مخاصمه‌ها و درگیری‌هاست؛ بدین ترتیب برای استفاده بشردوستانه از پهپاد توسط صلیب سرخ می‌توان تفکیک دوگانه‌ای قائل بود: استفاده در عملیات‌های امدادی، استفاده در عملیات‌های نظارتی.

2-3-6. کاربرد امدادی

استفاده از پهپادها در عملیات‌های امدادی و شرایط اضطراری علاوه بر زمان وقوع زلزله، استفاده از این فناوری نوین در راستای کاهش ویروس‌ها و بیماری‌های واگیردار یا ارسال کمک‌های انسان‌دوستانه و پزشکی در مناطق اضطراری است.

از جمله موارد استفاده صلیب سرخ از فناوری پهپاد در کنترل و آگاهی‌بخشی در مورد بیماری‌هاست. مثال بارز این نمونه، ویروس زیکا¹ و کمک به بیماران بود که توسط صلیب سرخ در برزیل به اجرا گذاشته شد و نتایج مثبتی از آن به دست آمد. این فناوری که از طریق ارتباط تلفن همراه با پهپاد انجام وظیفه می‌کرد، نشان داد پهپاد از فناوری‌های نوینی است که می‌توان در عملیات‌های اضطراری از آن کمک گرفت (http://www.ifrc.org, 2017).

2-3-7. کاربرد نظارتی

استفاده صلیب سرخ از پهپاد در امور نظارتی نخستین بار در سال 2016 در افریقا و برای نظارت بر مرز اوگاندا و سودان جنوبی برای بررسی وضعیت بشردوستانه در شهرک‌ها و اردوگاه‌های پناهندگان

در شمال اوگاندا انجام شد. جالب آنکه این برنامه پهپادی تحت حمایت دولت آلمان و صلیب سرخ آلمان انجام می‌گرفت و پس از موفق‌بودن پهپاد در این مأموریت، قرار به استفاده از پهپادها در دیگر نقاط افریقا برای شرایط اضطراری شد (http://www.ifrc.org, 2017).

نمونه دیگر از کاربردهای نظارتی پهپاد در راستای اقدامات بشردوستانه، نظارت بر آتش‌سوزی در جنگ‌هاست.

2-3-8. کاربردهای بشردوستانه پهپاد توسط سازمان ملل متحد

کاربردهای پهپادها توسط سازمان ملل متحد در زمینه بشردوستانه محدود به چند پهپاد نظارتی در عملیات‌های حفظ صلح است که به دلیل نظامی‌بودن منطقه، تحت عنوان پهپادهای نظارتی در زیردسته نظامی به آن‌ها اشاره شد اما به دلیل اهمیت موضوع در این قسمت نیز بیان شد تا میزان اهمیت سازمان ملل به‌عنوان سازمانی جهان‌شمول نشان داده شود.

از نظر سازمان ملل متحد، کارکرد و کارویژه هواپیماهای بدون سرنشین چنان‌که نزد افکار عمومی جهان و علیه امریکا ایجاد شده است، نظامی نیست، بلکه این پرنده‌ها به دلیل دقت بالا، هزینه اندک، کارایی بالا و قابلیت کنترل از راه دور، می‌توانند برای جمع‌آوری داده‌ها، کشف ناحیه بی‌ثبات و کمک به نیروهای کلاه‌آبی در مأموریت‌های بشردوستانه مورد استفاده قرار گیرند؛ در نتیجه پهپادهای غیرنظامی نظارتی، مزایای زیادی برای عملیات‌های حفظ صلح دارند (Patel, 2015: 5).

استفاده غیرنظامی و بشردوستانه از پهپاد برای امور نظارتی توسط نیروهای حافظ صلح و کلاه‌آبی در مأموریت‌های بشردوستانه امری مذموم و ناپسند نیست؛ بلکه تشویق به استفاده و کاربرد بیشتر از آن کرده است و دقیقاً سازمان ملل متحد در این بُعد یعنی استفاده بشردوستانه از پهپادهای نظارتی در مأموریت‌های حفظ صلح خود، موفقیت‌هایی کسب کرده است.

با استفاده از پهپادها توسط سازمان ملل متحد و نهادهای زیرمجموعه آن همچون مجمع عمومی و شورای حقوق بشر که قطعنامه‌های مختلفی را در زمینه رابطه حقوق بشر و پهپادها صادر کرده‌اند، سازمان ملل به ضرورت استفاده از این فناوری آگاه شده و در زمینه‌های بشردوستانه و تحقق و نظارت بهتر حقوق بشر از پهپادهای صرفاً نظارتی استفاده می‌کنند.

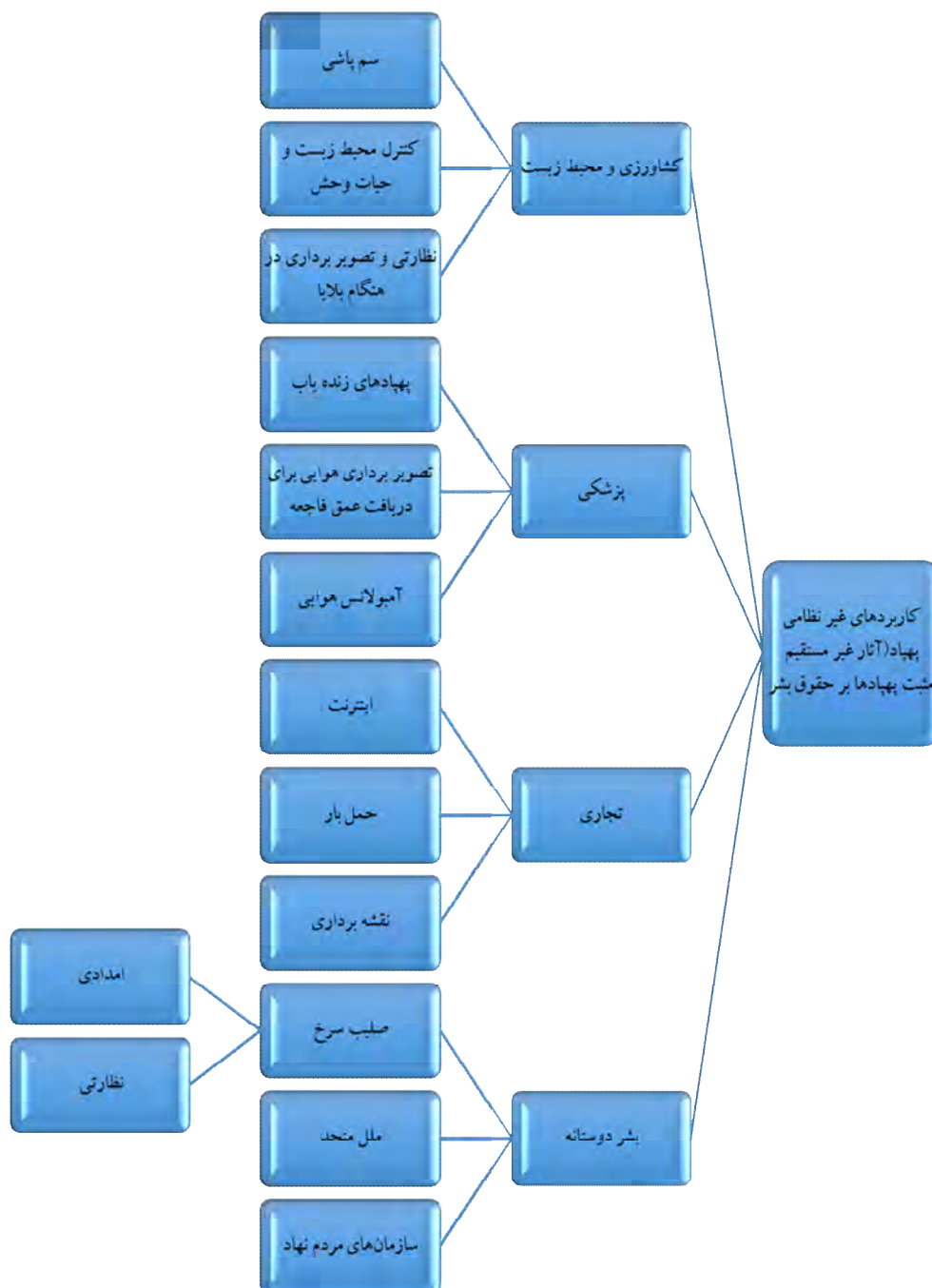
9-3-2. کاربردهای بشر دوستانه پهپاد توسط سازمان‌های مردم‌نهاد^۱

سازمان‌های حقوق بشری همچون عفو بین‌الملل و دیده‌بان حقوق بشر از پهپادها و پرنده‌های بدون سرنشین غیرمسلح نظارتی در جهت نشان‌دادن جنایات جنگی و نقض حقوق بشر استفاده می‌کنند و در پی ارائه تصاویری هستند که بتوان با آن دولت، گروه یا سازمان تروریستی و شبه‌نظامی محکوم به جنایات جنگی را نشان داد و قضاوت را به افکار عمومی واگذار کرد. اما به دلیل استفاده کشورهای همچون ایالات متحده از پهپادهای مسلح، بسیاری از مدافعان حقوق بشری با احتیاط به این مسئله نزدیک می‌شوند زیرا هنوز میزان اعتماد مردم و افکار عمومی به چنین اقداماتی را زیاد نمی‌دانند؛ اگرچه به ادعای خودشان توانسته‌اند در برخی موارد جلوی نقض‌های بیشتر حقوق بشری همچون سودان و اوکراین را با ارائه تصاویر پهپادی بگیرند و ناقضان حقوق بشر را با پرنده‌هایشان محکوم کنند.

در همین زمینه، سازمان عفو بین‌الملل هنگام توضیح مزایای استفاده از پرنده‌های بدون سرنشین نظارتی در راستای حمایت از حقوق بشر توسط سازمان‌های حقوق بشری جهانی، دو هدف عمده استفاده از پهپادها را شناسایی کرده است: نخست، جمع‌آوری اسناد و مدارک ناشی از سوءاستفاده و نقض حقوق بشر و مستندسازی آن‌ها (که اگر دولت متهم به نقض حقوق بشر به دنبال پنهان‌کاری است، بتوان موارد نقض را اثبات کرد)؛ دوم، دفاع از کسانی که در معرض چنین نقض‌هایی بوده‌اند و به‌راهنادختن کمپین‌ها در حمایت و طرفداری از آن‌ها (Kakaes et. al, 2015: 75).

این اظهارات مثبت بدین معنی نیست که سازمان‌ها مورد سوءظن نبوده و مورد سؤال نباشند. در برخی موارد اقدامات و عملکرد خود سازمان در قبال نقض حقوق بشر در موضوعات مختلف، بی‌اعتمادی افکار عمومی و به‌ویژه دولت‌ها را به همراه آورده است؛ ولی به‌طور کلی می‌توان گفت سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی همچون سازمان ملل متحد و کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، پهپادها را در جهت صیانت از حقوق بشر به کار می‌گیرند.

نمودار شماره 3. کاربردهای غیرنظامی بهبودها و آثار آن بر تأمین حقوق بشر

نتیجه‌گیری

در این مقاله بررسی و شناسایی رابطه پیماده‌ها به‌عنوان ابزاری در جهت نقض حقوق بشر و حمایت از حقوق بشر توسط دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی دولتی و غیردولتی مورد توجه قرار گرفت. استفاده از پیماده‌ها می‌تواند شامل دو هدف باشد: نخست، نظارت بر و حمایت از حقوق بشر و به‌طورکلی ترویج حقوق بشر؛ و دوم نقض حقوق بشر و در نهایت خشونت. در واقع از پیماده صرفاً برای مقاصدی در جهت نقض حقوق بشر استفاده نمی‌کنند؛ اگرچه می‌توان گفت استفاده‌های ضد حقوق بشری از پیماده‌ها در دنیای کنونی و در حال حاضر بسیار بیشتر از نمونه‌های استفاده از آنها در جهت حمایت و ترویج حقوق بشر بوده است، اما این دلیل نمی‌شود که پیماده‌ها صرفاً عاملی برای نقض حقوق بشر باشند و نتوان استفاده برای مقاصد صلح‌جویانه را از آنها انتظار داشت. به‌طورکلی پیماده‌ها صرفاً به نقض حقوق بشر اقدام نکرده‌اند بلکه در مواردی به حمایت و حفاظت از حقوق بشر دست زده‌اند و این نشان می‌دهد پیماده هم مانند موشک کروز وسیله‌ای صرفاً جنگی نیست، بلکه ابزاری است که می‌تواند در خدمت اهداف جنگی علیه حقوق بشر و یا در جهت حمایت از آن مورد استفاده قرار گیرد. در نهایت باید گفت این پژوهش در بررسی دو هدف ارائه‌شده در استفاده یا عدم استفاده از پیماده‌ها در ذیل دلایل حقوق بشری در پی بیان این واقعیت مهم بود که استفاده از پیماده به دلایل حقوق بشری قابل توجیه و امکان‌پذیر است.

فهرست منابع

اوستین، رگ (1394)، سیستم‌های هواپیمای بدون سرنشین، طراحی، توسعه و اقدام مؤثر، مترجم: محمد رفیعی و همکاران، تهران: قرارگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیا (آجا)، مرکز مطالعات راهبردی، چاپ اول، جلد دوم.
تدینی، عباس؛ کازرونی، سید مصطفی (1394)، «بررسی قواعد بشردوستانه حاکم بر کاربرد پهپادها در مخاصمات مسلحانه (مطالعه موردی حملات پهپادهای ایالات متحده امریکا)»، فصلنامه راهبرد، شماره 74.

حیبی، نیک‌بخش (1393)، پهپاد در عملیات هوایی، تهران: مرکز انتشارات راهبردی نهجا، چاپ اول.
خرمی، مصطفی (1394)، «استفاده از هواپیماهای بدون سرنشین (پهپادها) در پرتو قواعد حقوق بین‌الملل»، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه.
شاکریان، شاهرخ، (1392)، شناخت حقوق نرم در نظام حقوق بین‌الملل، تهران: میزان.
شکوهی، حسین (1392)، نقش پهپاد در جنگ‌های آینده صحنه نبرد ناهمگون، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی، چاپ دوم.

علاقه‌بند حسینی، یونس؛ یزدان‌نجات، رزا (1392)، «گسترش استفاده از هواپیماهای بدون سرنشین در آیین حقوق توسل به زور و مخاصمات مسلحانه»، مجله حقوقی بین‌المللی، نشریه مرکز امور حقوقی بین‌المللی ریاست‌جمهوری، سال سی‌ام، شماره 48.

- Abeyratne, R. (2010), *Aviation security law*, Springer Science & Business Media.
- Abu Saif, Atef (2014), *Sleepless in Gaza: Israeli drone war on the Gaza Strip*. Rosa Luxembourg Stiftung Regional Office Palestine, Palestine.
- Ahmed Shah, Sikander (2015), *International Law and Drone Strikes in Pakistan, The legal and socio-political aspects*, Routledge
- AKULOV, Andrei (2012), "UAVs: Human and Legal Aspects", <http://www.strategic-culture.org/news/2012/11/02/uavs-human-and-legal-aspects.html>
- Alley, R. M. (2013), *The Drone Debate: Sudden Bullet Or Slow Boomerang?*, Centre for Strategic Studies: New Zealand, Victoria University of Wellington.
- Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and reports of the Office of the High Commissioner and the Secretary-General (2015), Report of the OHCHR Investigation on Sri Lanka (OISL); A/HRC/30/CRP. 2
- Arabella Lang (2015), "UK Drone Attack in Syria: Legal Questions", Briefing Paper, Number 7332, House of Commons Library, from <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7332/CBP-7332.pdf>
- Cocciadiferro, C. M. (2017), *Moral and legal accounts on the use of armed drones against suspected terrorists* (Doctoral dissertation, LUISS Guido Carli).
- De Groof, M. (2016), "Death from the Sky: International Legal and Practical Issues on the

- Use of Armed Drones”, in *Drones and Unmanned Aerial Systems*, Springer International Publishing.
- Emmerson, Ben (2013), “Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism”, A/HRC/22/52.
- Emmerson, Ben (2014), “Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism”, A/HRC/25/59.
- First use of a drone by Red Cross in Africa highlights scale of humanitarian situation at Uganda's border with South Sudan, (2017, September 16), The International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC), from <http://www.ifrc.org/en/news-and-media/news-stories/africa/uganda/first-use-of-a-drone-by-red-cross-72516/>
- Funk, Alexandra (2016), *Drones in Contemporary Warfare: The Implications for Human Rights*, from: <http://blogs.lse.ac.uk/humanrights/2016/07/07/drones-in-contemporary-warfare-the-implications-for-human-rights/>
- Gilman, D. (2014), “Unmanned aerial vehicles in humanitarian response”, United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), occasional policy paper, from <https://docs.unocha.org/sites/dms/Documents/Unmanned%20Aerial%20Vehicles%20in%20Humanitarian%20Response%20OCHA%20July%202014.pdf>
- Gómez, Cristina, Green, David R. (2018), “Small-Scale Airborne Platforms for Oil and Gas Pipeline Monitoring and Mapping”, Redwing/Aicsm-Ucemm-University of Aberdeen Report.
- Griek, I., van der Linden, A., & Berkleef, T. (2014), *Drones & human rights: Emerging issues for investors*. Sustainalytics. Online at http://www.sustainalytics.com/sites/default/files/drones_issuesforinvestors_may2014.pdf.
- <http://www.abc.net.au/news/2013-03-01/drone-wars-the-definition-dogfight/4546598>, 2017
- <http://www.theuav.com/2017>
- Kakaes, Konsantin, Greenwood, Faine, Lippincot, Mathew, Dosemagen, Shannon, Meier, Patrick, Wich, Serge (2015), “Drones and conservation”, *Drones and Aerial Observation: New Technologies for Property Rights, Human Rights, and Global Development A Primer*, New America.
- Lele, A. (Ed.). (2012), *Decoding the International Code of Conduct for Outer Space Activities*, Institute for Defence Studies & Analyses.
- Millson, R. O., & Herman, D. A. (2015), *Legality under International Law*.
- Patel, Kushal, (2015, October 10), 1st DISEC: Unmanned Aerial Vehicles, Cerritos High School Model United Nations, Annual Novice Conference, from www.cerritosmun.com/uploads/3/1/4/9/3149868/1st_disec.pdf
- Sniderman, A. S., & Hanis, M. (2012), “Drones for Human Rights”, *The New York Times*, 30. from: https://www.nytimes.com/2012/01/31/opinion/drones-for-human-rights.html?_r=0
- United Nations 1st Committee of the General Assembly, Topic area B: “Unmanned Aerial Vehicles: managing the implications of their proliferation and military use” (2018).
- Wuschka, Sebastian (2011), “The Use of Combat Drones in Current Conflicts- A Legal Issue or a Political Problem?”, *Goettingen Journal of International Law*, No. 3.
- Završnik, A. (Ed.). (2016), *Drones and Unmanned Aerial Systems: Legal and Social Implications for Security and Surveillance*, Springer.